

УДК 687.1: 486.1.004.12

**SPORT KIYIMLARI UCHUN TRIKOTAJ MATOLARINING SIFAT
KO'RSATKICHLARINI BAHOLASH****M.Sh.Shomansurova***Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti t.t.f.d (PhD) dotsenti***G.Q.Temirova***Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti assistenti***A.B.Kasimova***Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti t.f.f.d.(PhD), professori*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada sport va maishiy kiyimlar uchun trikotaj polotnosini sifat ko'rsatkichlarini baholash mezonlari ko'rib chiqilgan. Eksport baholash muhim ahamiyatli sifat ko'rsatkichlarning tanlanishi bilan asoslangan. Ishlab chiqilgan va bazaviy namunalarning muhim ahamiyatli sifat ko'rsatkichlari tajriba tadqiqotlari, hamda kompleks baholash o'tkazildi.*

Annotation: *The article discusses the issues of assessing the quality of knitted fabrics for sports and home wear. The selection of the most important quality indicators is based on expert evaluation. Experimental studies of important quality indicators of developed and basic samples, as well as their comprehensive evaluation were conducted.*

Abstrakt: *Ushbu maqolada sport va uy sharoitida ishlab chiqariladigan trikotaj matolarning sifat darajasini baholash to'g'risidagi ma'lumotlar keltirilgan. Sifat darajasini tanlab olish ekspert xulosasi asosida amalga oshiriladi. Asosiy namunalar bo'yicha testlar va kompleks baholash taqdim etildi.*

Trikotaj matolardan tayyorlangan mahsulotlar bozorda mavjud mahsulot turlarini import qilinadigan materiallardan almashtirishi mumkin. TTYeSIda o'tkazilgan ko'plab tadqiqotlar, shu jumladan muallif ishtirokida [1-4], kiyim-kechak uchun trikotaj matolarni ishlab chiqarishda poliakrilonitril tolalarni paxta bilan aralashmasidan foydalanish imkoniyatini ko'rsatdi.

Ilgari, turli xil eksperimental namunalar maqsadlar uchun sport formalarini (ko'yilagi, kombinezon, kostyumi va boshqalarni) ishlab chiqarishda sinovnoma orqali o'tkazildi [2,3]. Aprobatsiya natijalari shuni ko'rsatdiki, sport mahsulotlari uchun tovarlarni tanlash asosli emas. Trikotaj matolarning yangi turlarini baholash mezonlarining yo'qligi oldindan aniqlangan xususiyatlarga ega bo'lgan bunday matolarni loyihalash va ishlab chiqarishni, mahsulotlarning ishlash sharoitlari va funktsional xususiyatlariga muvofiq matolarning ma'lum bir naqshini taxmin qilish va tanlashni qiyinlashtiradi.

Mahsulotlarning maqsadiga qarab, trikotaj matolarning sifatini har tomonlama baholash usullari talab qilinadi, ular iste'molchilar va mutaxassislarining sub'ektiv fikrlaridan farq qiladi. Bunday yondashuv, trikotaj matolarning eksperimental namunalarning raqobatbardoshligini baholash uchun, shuningdek, mulk ko'rsatkichlarining olingan qiymatlarini erishilgan sifat darajasi bilan taqqoslash mumkin bo'lganda zarurdir [5].

Shunday qilib, trikotaj matolarning sifat ko'rsatkichlari nomenklaturasini har xil turdagi mahsulotlarga (ichki kiyim, ustki kiyim, ko'ylak va kostyunlar, bosh kiyimlar va boshqalar) va bajarilgan funksiyalarga (kundalik, maxsus, sport, va boshqalar) dolzarbdir.

Trikotaj matolarning prototiplarini kompleks baholash metodikasi [GOST 15467-79] quyidagilarni nazarda tutadi:

- baholanadigan mahsulotlar sifat ko'rsatkichlari nomenklaturasini tanlash;
- trikotaj matolarning sifat ko'rsatkichlari prototiplarining miqdoriy qiymatlarini aniqlash;
- asosiy va eksperimental trikotaj matolarning xarakteristikalarini taqqoslash;
- trikotaj matolarning sifat ko'rsatkichlarini har tomonlama baholash.

Eng muhim sifat ko'rsatkichlarini tanlash uchun ekspert baholash usullari ishlatilgan [6,7,8]. Ekspert usuli mahsulot sifatini umumiy baholashda har bir mulkning ahamiyati (vazni) darajasini belgilaydi. Mutaxassislar guruhi tomonidan berilgan og'irliklarning o'rtacha baholari asosida, vazn koeffitsienti qiymatiga qarab sifat ko'rsatkichlarining diapazonli qatori quriladi, bu esa eng muhim ko'rsatkichlarni mumkin bo'lgan minimal hajmda aniqlashga imkon beradi.

Adabiyotlarni tahlil qilishda trikotaj matolarni sport maqsadlarida baholash uchun quyidagi sifat ko'rsatkichlarini oldindan tanlashga imkon berdi: xom ashyoning tarkibi; sirt zichligi; siqilish (yuvish va dazmollashdan keyin chiziqli o'lchamlarning o'zgarishi); qarshilik; chidamlilik (yuvish soni); namlikni tekshirish (gigroskopiklik, kapillyarlik, suv yutish); badiiy va estetik dizayn.

Sport matolari uchun xom ashyoning tarkibi, qisqarishi (yuvinish va dazmollashdan keyin chiziqli o'lchamlarning o'zgarishi), takroriy siqilishga chidamliligi, havo o'tkazuvchanligi, namlik o'tkazuvchanligi ko'rsatkichlari (gigroskopiklik, kapillyarlik, suv yutish) issiqlik qarshiligi, matoning yuk ostida cho'ziluvchanligi 6 N da kamroq uzilishlar muhim ahamiyatga ega.

1-jadval

Sport kiyimlari uchun trikotaj matolarning eksperimental namunalarining sifat ko'rsatkichlari

Variantlar №	To'q uvturi	Xom ashyo tarkibi,	Yuza zichligi, g/m ²	Kichrayish, U (%)	uzilish yuki, 6N da (%)		O'chirish yuki, (cN)		Uzayishni buzish, L (%)		qoldiq deformatsiya		Havoning o'tkazuvchanligi	Pichoq qalindigi, mm	Oshirma qarshilik, sikkalar soni	Kapillyarlik .gr	Suvni yutish, gr
					Uzunligi bo'yicha	Kengligi bo'yicha	Uzunligi bo'yicha	Kengligi bo'yicha	Uzunligi bo'yicha	Kengligi bo'yicha	Uzunligi	Kengligi					
1	Futer	85% paxta 15% laykra	324,7	8,9	66,8	37,4	215,6	190,9	196,8	215,2	7	2	20	1,2	34600	16	101,2
2	Futer	95 % paxta 5 % laykra	259,9	9	30,6	21,6	240,1	231,1	107,5	109,8	4	3	55,3	1,2	47500	12	53,4

Shunday qilib, ekspert bahosi sport va maishiy foydalanish uchun trikotaj matolarning yangi turlarini tanlash va baholash uchun mo'ljallangan eng muhim sifat ko'rsatkichlarini mumkin bo'lgan minimal miqdorlarda aniqlashga imkon berdi. Ushbu nomenklatura kengaytirilishi va to'ldirilishi mumkin.

Trikotaj matolarning xususiyatlari nomenklaturasini tanlashga muvofiq, "CentexUZ" TTYeSI sertifikatlash laboratoriyasida to'qilgan matolarning yangi va asosiy namunalarning sifat ko'rsatkichlarining miqdoriy ko'rsatkichlari aniqlandi (1-jadval).

Mahalliy xomashyodan trikotaj matolarning assortimenti tobora kengayib bormoqda, turli maqsadlar uchun aralash matolardan yangi buyumlar paydo bo'ldi. Trikotaj matolarning eksperimental namunalari ekspert baholash metodologiyasi asosida maqsadiga muvofiq, sport matolari sifatining eng muhim ko'rsatkichlari aniqlandi. Ishlab chiqilgan va asosiy namunalarning muhim sifat ko'rsatkichlarini eksperimental tadqiqotlar o'tkazildi. Ko'rsatilganidek, yangi namunalar sifat ko'rsatkichi bo'yicha asosiy xususiyatlardan oshib ketadi, bu ularning ekspluatatsion xususiyatlarining yuqori darajasini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. И.А.Набиева, М.Ш.Хасанова, Р.Н.Артыкбаева Разработка рецептуры красильной ванны для крашения смесового трикотажа//Проблемы текстиля. - Ташкент, 2016. - №2.-С.65-70.
2. Ф.У.Нигматова, А.Б.Касимова, Б.Ф.Мирусманов Новый ассортимент хлопко-нитроновых полотен для верхних трикотажных изделий//Композиционные материалы.- Ташкент, 2011, -№3. -С. 63-65.
3. А.Б.Касимова, Е.И.Шин, Ф.У.Нигматова Применение хлопко-нитронового трикотажа для создания спортивной одежды //Композиционные материалы. - Ташкент, 2012.- №1.- С. 60-63.
4. Г.Р.Турапова, А.Б.Касимова, Ф.У.Нигматова К вопросу проектирования трикотажных изделий из смеси хлопковых и полиакрилонитрильных волокон на основе местного сырья// «XXIаср-ёш интеллектуал авлод асри» институт илмий-амалий анжумани, 29-март, -Тошкент -2016, -С. 6-8.
5. ГОСТ 4.26-80. Изделия трикотажные. Система показателей качества продукции. Номенклатура показателей. Издательство стандартов.
6. А.Н.Соловьёв, СМ.Кирюхин Оценка и прогнозирование качества текстильных материалов.- М.:Лёгкая и пищевая промышленность,1984., с.9
7. ГОСТ 23554.1-79. “Экспертные методы оценки качества промышленной продукции”.
8. F.U.Nigmatova, N.Maksudov, E.Shin, A.B.Kasimova “Compression Clothes for Sports-Critical Review” International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology (ISSN 2350-0328) Vol. 5 Issue 12, Desember 2018